

23. Türk romanında (1923-1938) yabancı okullardaki misyoner eğitim faaliyetlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi

Enes YAŞAR²

Mehtap ÖZDEN³

APA: Yaşar, E.; Özden, M. (2021). Türk romanında (1923-1938) yabancı okullardaki misyoner eğitim faaliyetlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 395-408. DOI: 10.29000/rumelide.895940.

Öz

Bu çalışmanın amacı yabancı okulların Cumhuriyet Dönemi Türk romanına (1923-1938) değerler eğitimi açısından etkisini incelemektir. Çalışmada ele alınan romanların karakterleri yabancı okullarda öğrenim gören Türk öğrencilerdir. Bu öğrencilerin tavır, davranış ve hareketleri değerler eğitimi bağlamında ele alınmış ve yabancı okullardaki eğitim anlayışının etkileri esas alınarak incelenmiştir. Ele alınan romanlar Spranger'in değerler sınıflandırmasında yer alan dinî değerler boyutuyla irdelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma evrenini Cumhuriyet Dönemi Türk romanı (1923-1938) oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem yoluna gidilmiş olup dinî değerleri ele alan 19 roman seçilmiştir. Çalışmada karakterlerin yabancı okullarda eğitim yoluyla edindikleri değerler Spranger'in değerler sınıflandırması yoluyla tespit edilmiştir. Ardından bu sınıflandırma kahramanın mensup olduğu toplumun dinî değerleriyle edindiği tutumlar ve kahramanın yabancı toplumların dinî değerleriyle edindiği tutumlar şeklinde alt kategorilere ayrılmıştır. Romanlardan elde edilen değer çözümlenmeleri için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede ele alınan romanlarda yabancı okulların, müfredatlarındaki içeriklerle Hristiyanlık öğretilerini Türk öğrencilere aktarmaya, rahip ve rahibelerden oluşan eğitimci kadrolarıyla misyonerlik faaliyetlerini yürütmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca yabancı okullarda alınan eğitim sonucu öğrenciler nezdinde Hristiyanlık inancının medeniyeti; İslami inanç ve değerlerinin ise geri kalmışlığı sembolize ettiği görülmüştür. Bu doğrultuda yabancı okullar tarafından Türk öğrencilerin dinî değerlerinden uzaklaştırılarak millî bir bilinçten yoksun bırakılmaya çalışıldıkları anlayışı hâkim olmuştur. Sonuç olarak Cumhuriyet Dönemi Türk romanında (1923-1938) dinî değerlerin yalnızca bir inanç meselesi değil, aynı zamanda bir medeniyet tasavvuru da oluşturduğu görülmüştür. Bu çerçevede değerler eğitiminin bireylere kimlik bilinci aşılması, inançlara karşı farkındalıklar oluşturması ve toplumun temel dinamiklerini inşa etmesi yönüyle katkı sağlayabileceği anlaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Değerler eğitimi, dinî değerler, yabancı okullar, eğitimde misyonerlik, Batılılaşma

¹ Bu çalışma, Enes YAŞAR'ın Doç. Dr. Mehtap ÖZDEN danışmanlığında tamamladığı doktora tezinden üretilmiştir.
² Dr. Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Çanakkale, Türkiye), enesyasar@comu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4606-2592. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 23.12.2020-kabul tarihi: 20.03.2021; DOI: 10.29000/rumelide.895940]
³ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Çanakkale, Türkiye), mehtapguness@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-0385-5744

Examination of missionary education understanding in foreign schools in terms of education of values in Turkish novel (1923-1938)

Abstract

In this study, the effect of foreign schools on the Republican Period Turkish Novel (1923-1938) in terms of values education was examined. The characters in the novels are Turkish students studying in foreign schools. The attitudes, behaviors and movements of these students have been approached in the context of values education and examined on the basis of the effects of foreign schools. The novels discussed were examined in terms of religious values. Document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the research. The population of the study was the Republic Period Turkish Novel (1923-1938). 19 novels were selected from among the novels of this period through purposeful sampling. The values that the students acquired through education in the study were determined by Spranger's classification of values and divided into categories. Then, this classification was divided into sub-categories. These are the attitudes taken by the character with the religious values to which he belongs and the attitudes taken by the character with the religious values of foreign societies. Content analysis method was used for value analysis in novels. In the novels discussed, it was determined that foreign schools tried to convey Christian teachings to Turkish students with their curriculum and to carry out missionary activities with educational staff consisting of priests and nuns. However, it has been determined that Islamic beliefs and values symbolize backwardness for students. In this case, Turkish students were removed from their religious values by foreign schools. It has been understood that they are trying to be deprived of a national consciousness. As a result, it has been seen that in the Republican Period Turkish Novel (1923-1938), religious values not only constitute an understanding of belief but also an imagination of civilization. In terms of Turkish education, it is understood that it will contribute to the field by instilling an awareness of identity, creating awareness against beliefs and building the basic dynamics of the society.

Keywords: Values education, religious values, foreign schools, missionary in education, westernization

Giriş

Değer kavramı insanın yaşama bakış açısını, olaylar karşısındaki tavır ve davranışlarını şekillendiren sosyal, psikolojik ve estetik boyutlara sahip olan inanç ve kanaatler bütünüdür (Yeşil ve Aydın, 2007). Kendisini ve yaşadığı evreni çeşitli yönleriyle anlamlandırma gayesi içerisinde olan insanoğlu da sahip olduğu bu inanç ve kanaatler ölçüsünde yaşantısına yön vermeye çalışır. Bu çerçevede bir toplum hayatı oluşmaya başlar. Ancak bununla birlikte meydana gelen toplum yaşantısı farklılıkları da beraberinde getirir. Nitekim toplumsal hayat kendi yapısı içerisinde kendisine ait bir kültür ve medeniyet anlayışı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireylerin sahip oldukları değer anlayışları toplumun kültür ve medeniyet anlayışını şekillendirici bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle bireylere değer aktarımlarının bilinçli bir şekilde yapılması büyük bir önem arz etmektedir.

Değer aktarımlarının en iyi şekilde gerçekleştirildiği yöntem kuşkusuz eğitimidir. Eğitim, “bir toplumun ya da bireyin sahip olduğu kültürü, bilgiyi, inancı, beceriyi, değerleri, sanat ve benzerlikleri kendisinden sonra gelenlere aktarma sürecidir” (Ulusoy ve Dilmaç, 2016). Dolayısıyla eğitim yalnızca bireylerin zihinsel becerilerini geliştirmeye yönelik bir bilgi aktarım yolu değildir. Aynı zamanda

bireylerin duyuşsal becerilerini yani değer dünyalarını geliştirmeye yönelik sosyokültürel bir yapıya da sahiptir. Yaşam boyu devam eden bir süreçte bireylere davranış becerileri kazandırır. Bu çerçevede değerler eğitimi çocukların ve toplumun diğer kesimlerinin içerisinde bulunduğu yaşam biçimini öğrenme sürecidir (Giddens, 2005). Bu da okulda başlayıp yaşam boyu devam eden bir süreci kapsamaktadır.

Okuldaki eğitim sürecinde değer aktarımlarının en etkili gerçekleştirildiği yöntemlerden birisi edebi eserlerdir. Türkçe dersi öğretim programı çerçevesinde edebi eserler örtük öğrenme yoluyla bir yandan değerleri muhafaza ederek gelecek nesillere aktarırken diğer yandan bu değerleri okuyucuya kazandırır (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009). Dolayısıyla 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın "öğretim programlarında değerler eğitimi" başlığı dikkate alındığında edebi metinler aracılığıyla edinilen kazanımların bireylerin kişisel ve sosyal değer anlayışlarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir (MEB, 2017). Bu bağlamda Cumhuriyet Dönemi Türk romanının (1923-1938) da değerler eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmüş ve değerler eğitimi açısından incelenmeye değer bulunmuştur.

Çalışmada Cumhuriyet Dönemi Türk romanında (1923-1938) karakterlerin büyük çoğunluğunun yabancı okullarda öğrenim görmesi dolayısıyla bu okullarda öğrenim gören karakterlerin dinî değerleri üzerine yoğunlaşmıştır (Yaşar, 2020). Buradaki başlıca sebep yabancı okullarda değer aktarımlarının öncelikli olarak dinî değerler üzerinden gerçekleştirilmeye başlanıyor olmasıdır. Nitekim kolejde baraj derslerinin çoğunluğunu İncil ve İncil'e dayalı dersler oluşturmakta ve ders kitaplarındaki metinler büyük ölçüde Hristiyanlık öğretilerine dayanmaktadır. Bu durum ise karakterlerin değer kayıpları yaşamalarına neden olmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi Türk romanı (1923-1938) bu çerçevede ele alındığında okurun dönem romanlarındaki değerlerimizi tanıması ve günümüz toplumundaki değerler manzumesiyle karşılaştırmalar yapabilmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Edebi metinler, bireylerin olaylar karşısında çıkarım yapma becerilerini arttırmakta ve gerçek hayatın içerisinde farkındalık geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (MEB, 2019). Dolayısıyla edebi metinler dinî değerler boyutuyla ele alındığında bireylerin Batıyı tek gelişmiş ve modern bir toplum olarak telakki etme ve Batının dinî değerlerini de zaman içerisinde benimseme yanılığından kurtulabilecekleri düşünülmektedir. Nitekim romanların değerler eğitimi boyutuyla bireylere bir kimlik bilinci aşıladığı, inançlara karşı farkındalıklar oluşturduğu ve toplumun temel dinamiklerini bireylerin iç dünyasında yeniden inşa etmelerine imkân sağladığı düşünülmektedir.

Yöntem

Yabancı okullardaki eğitim sistemini dinî değerler bağlamında Cumhuriyet Dönemi Türk romanı (1923-1938) üzerinden analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada roman karakterlerinin sahip olduğu değerler nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Doküman incelemesi yöntemi; araştırma verilerinde birincil kaynak olarak dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanmaktadır (O'leary, 2004). Ayrıca Ekiz'e (2003) göre resmi ya da özel kayıtların toplanması, sistematik yollarla incelenmesi ve değerlendirilmesinde yararlanılan bir metottur.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Cumhuriyet dönemi Türk romanında (1923-1938) karakterleri yabancı okullarda öğrenim gören romanlar oluşturmaktadır. Ancak çalışma evreni çok geniş bir dönemi kapsadığı için örnekleme seçme yoluna gidilmiştir. Evreni temsil eden örnekleme amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, evreni temsil ettiğini, evrenin tipik bir örneği olduğunu düşünülen bir alt grubun örnekleme olarak seçilmesidir (Sencer ve Sencer, 1978). Bu bağlamda Cumhuriyet dönemini kapsayan 1923-1938 yılları arasında dinî değerleri ele alan 19 roman amaçlı örnekleme olarak seçilmiştir. Bu romanlar şunlardır: Acımak (1928), Akşam Güneşi (1926), Bahar Çiçeği (1935), Ben Öldürmedim Kokain (1933), Bir Kadın Söylüyor (1931), Bu Toprağın Kızları (1927), Çıplaklar (1936), Eski Hastalık (1938), Gizli El (1924), Gökyüzü (1935), Gözyaşları (1932), Kolejli Nereye (1937), Pervaneler (1924), Sodom ve Gomore (1928), Sözde Kızlar (1923), Üç İstanbul (1938), Zekeriya Sofrası (1938). Ayrıca Cumhuriyet Dönemi Türk romanında (1923-1938) yabancı okullarda öğrenim gören karakterlerin ele alındığı ilk romanlardan olması nedeniyle (1922) yılında yazılan Çalkuşu romanı da incelemeye dâhil edilmiştir. Araştırmanın örnekleme bu dönemi kapsayan popüler aşk romanları dâhil edilmemiştir. Daha çok toplumsal olaylar üzerine eğilen romanlar tercih edilmiştir.

Araştırmada değerler kategorisi Spranger'in değerler sınıflandırılmasına göre belirlenmiştir. Değerler sınıflandırmasının ardından analiz birimi saptanarak değerler kategorilere ayrılmıştır.

Veri toplama araçları

Araştırmada verilerin toplanması kaynak tarama yoluyla elde edilmiştir. Verileri toplama çalışmaları öncelikle 1923-1938 yılları arasında yayımlanmış Türk romanlarının kütüphanelerden teminiyle başlamıştır. Kitapların ardından makalenin konusu ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgisi bulunan tez ve makaleler gözden geçirilmiştir. Ardından yabancı okullar ve değerler eğitimi bağlamında makaleler gözden geçirilmiş ve literatür taraması yapılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen romanlar okunmuş ve Spranger'in değerler sınıflandırmasından hareketle 19 roman taranarak fişlemeleri yapılmıştır. Romanlarda fişlemeler kategorize edilerek kendi içerisinde bir bütün oluşturması sağlanmıştır.

Verilerin analizi

Çalışmanın veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi dokümanlardaki içeriğe ilişkin tekrarlanabilen ve geçerli çıkarımlarda bulunmak için kullanılabilen bir tekniktir (Krippendorff, 2004). Ağırlıklı olarak roman ve ders kitapları gibi yazılı materyaller olmak üzere herhangi bir iletişim şekliyle de gerçekleştirilebilmektedir (Marshall ve Rossman, 2006). Çalışmada Cohen'in 7 adımda gerçekleştirdiği içerik analizindeki adımlardan faydalanılmıştır (Cohen, 2007). Romanların analiz sürecinde değerler alt kategorilere ayrılmıştır. Bu alt kategoriler kahramanın mensup olduğu toplumun dinî değerleriyle edindiği tutumlar ve kahramanın yabancı toplumların dinî değerleriyle edindiği tutumlar şeklinde ikiye ayrılmıştır. Nihai olarak romanlardan elde edilen veriler fişleme ve kategorize etme yoluyla tespit edilmiştir. Ardından değerlerle ilgili yorumlar yapılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın amaçlarına dayalı olarak elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. Yabancı okullar

Yabancı okullar, Osmanlı Devleti bünyesi içerisinde Fransa, Amerika, İngiltere, Almanya, Rusya, Avusturya, İtalya ve Bulgaristan gibi ülkelerin vatandaşlarına eğitim imkânı sağlayabilmek için açtıkları okullardır. Okulların en önemli amaçları bağlı buldukları milletlerin, politik, kültürel ve dinî ve faaliyetlerini yaymaktır (Ertuğrul,2005). Bu faaliyetlerin yayılması görevini ise misyonerler üstlenir.

Misyonerlerin başlıca amaçları siyasi, askeri, kültürel ve iktisadi alanlarda Türk ve Müslüman topraklarını emperyalizme maruz bırakmak, azınlıklarda bağımsızlık fikri oluşturmak ve devletin bütünlüğünü yok ederek Batı hayranı kozmopolit bir yapı oluşturmaktır (Karabekir, 1939). Dolayısıyla yabancı okullar, vatandaşlarının eğitim ihtiyaçlarını karşılayarak kültürel açılardan katkı sağlamaktan ziyade açtıkları okullarda daha çok misyonerlik faaliyetleri yürütürler. Bu okullar Katolik, Protestan ve Ortodoks okulları şeklinde gruplandırılır. Dolayısıyla yabancı okullar derslerde Türk öğrencilere aktardıkları Hristiyanlık öğretileriyle Türk toplumunun sosyokültürel yapısını bozmaya çalışırlar. Bu durum Cumhuriyet Dönemi Türk romanında (1923-1938) da belirgin bir şekilde işlenmiştir.

Yazarlar, edebi eserlerde Cumhuriyet döneminin özelliklerini ve bu dönemde yabancı okullarda öğrenim gören Türk öğrencilerin hassasiyetlerini karakterler üzerinden yansıtmışlardır. Bu çalışmada karakterlerin hassasiyetleri dinî değerler doğrultusunda irdelenmiştir. Araştırmada kahramanın mensup olduğu toplumun dinî değerleriyle edindiği tutumlar “dinî hayata bakış”, kahramanın yabancı toplumların dinî değerleriyle edindiği tutumlar “misyonerliğe bakış” şeklinde ele alınmıştır.

2. Dinî değerler

2.1. Kahramanın mensup olduğu toplumun dinî değerleriyle edindiği tutumlar

2.1.1 Dinî hayata bakış

Yabancı okullar Cumhuriyet Dönemi yıllarında Türk öğrenciler arasında giderek popüler bir hale gelmeye başlar (Şencan Gürtunca, 2017). İyi derecede dil eğitimi vermesi ve mezun öğrencilerinin üst düzey görevlerde yer alması, Türk öğrencilerin yabancı okullara olan talebini daha da artırır. Talepleri arttıran bir diğer unsur, yabancı okulların çok iyi derecede imkânlara sahip olmasıdır. Fakat dersler rahip ve rahibeler tarafından verildiği için öğrenciler yoğun bir şekilde Hristiyanlık öğretilerine maruz kalırlar. Bu da öğrencilerin İslami değerlere olan bakış açılarında olumsuz intibalar oluşturmaya başlar. Hatta öğrenciler zaman içerisinde Türk toplumundaki geri kalmışlığı İslami inanca bağladıkları için Türklüğe dahi düşman olmaya başlarlar. Dolayısıyla yabancı okulların yalnızca iyi ve modern eğitim vermekle kalmadığı, aynı zamanda Müslüman bir toplum içerisinde yetişen yeni nesilleri kendi ahlaki ve dinî değerleri üzerinden dönüştürmeye çalıştıkları görülmektedir (Ertuğrul, 2005).

Cumhuriyet Dönemi Türk romanında (1923-1938) bu durum çeşitli yönleriyle ele alınır. Kimi karakterler yaşadıkları inanç boşluklarından dolayı dinî değerlerini inkâra kadar sürüklenirler. Nitekim yabancı okullar, bir yandan karakterlere toplumsal yapıları içerisindeki dünya görüşünü

aktarıırken diğer yandan inançlarında boşluklar oluştururlar (Toprak, 2019). Bu da yabancı okullarda öğrenim gören karakterlerin Batılı toplumların etkisinde kalmalarına ve dinî hayatı geri kalmışlığın sembolü olarak nitelendirmelerine neden olur. Kimi karakterler ise Batılı toplumlara aidiyet duydukları için yalnızca pozitif bilimlere inanmayı tercih ederler. Fakat romanlarda bozulan toplumsal yapının yine inançla kazanılacağını düşünen karakterler de vardır. Nitekim Türk toplumunda dinî ritüellerle toplumsal yaşantı tarih boyunca hep birbirini etkileyerek gelişmiştir. Özellikle toplum nazarında dinî duyguların millî heyecanla iç içe olduğu anlayışı hâkim olmuştur (Tural, 2012). Hatta Türk milletinin millî harcını dinî değerlerin oluşturduğu düşünülmüştür (Tanpınar, 1982). Dolayısıyla karakterler, toplumsal yapının tekrar düzelebilmesini ve millî kimliklerini tekrar kazanabilmeyi dinî ritüellerle eş tutmuşlardır. Bu nedenle camilere giderek namaz kılmak ve Kuran okumak karakterler için yalnızca dinî bir ritüeli yerine getirmek değil, aynı zamanda millî bir heyecanı yüreklerinde yeniden hissedebilmek anlamına gelmiştir. *Pervaneler*'de Burhan bu anlayışa sahip olan karakterlerden bir tanesidir.

Burhan, Fransa'daki tıp tahsilinin ardından Fransız bir kadınla evli olarak ülkesine geri döner. Bu süreçte hassasiyetlerini yitirmiş birisi olduğu için karısı Claire, çocuklarını Fransız kültürüyle yetiştirmeye çalışır. Ancak Burhan bir süre sonra çocuklarının Fransız hayranı olmaya ve Türkler aleyhinde düşünceler geliştirmeye başladığını fark eder. Bunun üzerine çocuklarının yitirmeye başladıkları millî ve kültürel hassasiyetlerini İslami bir kültürle besleyerek Türklük bilinci kazandırmaya çalışır:

“Nihayet dinsiz Burhan, kızına namaz öğretti. Milliyetin yapamadığını belki din yapar, dedi. Ve bütün hayatının prensibini reddederek, kendi kendinden utana utana, kızını din vasıtasıyla Türklüğe bağlamak istiyordu. Kızıyla birlikte Kur'an okudu, dindar gözüktü.” (2002, s.158)

Görüldüğü üzere Burhan, tıp tahsili sürecinde dinî değerlerini yitirmiş olsa da Türk kimliğini Müslümanlıkla özdeşleştirdiğinden hem kendisi hem de kızı için dinî değerlerden güç alır. Kızına Kuran öğretir. *Kolejli Nereye*'de ise Turan, Burhan'ın aksine dini değerlerinden mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışır.

Turan, Burhan'ın aksine dinî değerlerinden mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışır. Turan, bir misyoner cemiyetinin bursuyla Amerika'ya eğitim almaya gider. Büyük bir heyecanla gitmiş olduğu Amerika'da misyoner cemiyetinin tertip etmiş olduğu toplantılarda konferanslar verir. Konferanslarda yapmış olduğu konuşmalarına Türk olmaktan duyduğu utancı belirterek başlar. Ayrıca Müslümanlığın ilkeliklerine değinerek İstanbul'daki Amerikan Koleji'nin kendileri için ne kadar önemli olduğunu ifade eder. Şarklıların Garp medeniyetine girebilmek için Hristiyan olmaları gerektiği kanaatinde olduğunu belirtir:

“Müslümanlığın nasıl ilkel bir din olduğunu bildiğim kadarıyla anlattım. En sonda doğu kavimlerinin de batı medeniyetine girmek için Hristiyan olacaklarını söyledim.” (1977, s.184-185)

Zekeriya Sofrası'nda Maviş, dinî değerlere sahip olmayı Turan gibi Şarklı olmakla eş gören bir kızdır. Bu nedenle Maviş için dinî değerlerin hiçbir önemi yoktur. Öyle ki kimi zaman Maviş'in aklının bir köşesine dinsizlik dahi sinmeye başlar:

“Öyle günlerim olurdu ki, o günlerimde bir kulağım Hristiyan olurdu, öbür kulağım Müslüman. Dimağımın bir köşesindeki dinsizlik, diğer köşesine sinmiş Yahudiliğe dilini çıkarırdı.” (1938, s.89)

Görüldüğü üzere Maviş, kendisi de dahil olmak üzere yabancı okullarda eğitim alan öğrencilerin arada kalmışlık hissine kapıldığı kanaatindedir. Bu arada kalmışlığı yaşayan karakterlerden bir tanesi de *Gözyaşları*'nda Naran'dır.

Naran, cemiyetin bağlı olduğu ahlak ve dinî kaidelere sadık kalmak istemeyen bir kadındır. Kolej'de öğrenim gördüğü süreç içerisinde İslamiyet'e karşı tüm hassasiyetlerini yitirir. Hatta bir aralık Maviş gibi inançsızlığa saparak bir dinî dahi olmadığını ifade eder: "... inandığım bir dinim de yok. Ahbaplarımın çoğu ecnebidir." (1932, s.34)

Görüldüğü üzere yabancı okullardaki hocalar ve ecnebi arkadaşlar, karakterlerin dinî değerlerini büyük ölçüde yok etmektedir. Öyle ki benzer inançsızlık durumları *Ben Öldürmedim Kokain*'deki İdil'de, *Tatarlık*'taki Şinasi'de ve *Gökyüzü*'ndeki Sevim'de de vardır. Ancak bununla birlikte *Sözde Kızlar*'daki Mebrure, diğer karakterlerin aksine huzuru manevi âlemde yaklaşıp edinmeye çalışır.

Mebrure, insanın maneviyatız yaşayamayacağına inanan bir karakterdir. Mebrure, insanın dinî değerlere sığınarak huzur bulacağına inanır. Bundan dolayı mahallelerindeki müezzinin "*Biz insanız, maneviyatımız var*" (TY, s.115) sözleri Mebrure'nin içine büyük bir ferahlık verir ve bir ideal oluşturur. Ancak *Acımak*'ta Zehra, Mebrure gibi manevi âleme kolay kolay teslim olmayan bir kızdır.

Acımak'ta Zehra, dinî değerlere telkinle yaklaşır. Zehra'nın öncelikleri arasında bilimin müspet hakikatleri vardır. Bu nedenle öğrencilerine öncelikli olarak ilmin olumlu hakikatlerini öğretmeye çalışır:

"Hurafe ve hayal ile mütemadiyen mücadele eder, talebesine ancak ilmin en müspet hakikatlerini öğretir." (1941, s.6)

Ancak kimi karakterler Zehra gibi bilimin müspet öğretilerini almanın yanında dinî hassasiyetlere riayet etmeye de çalışırlar. Bundaki başlıca etken yaşadıkları cemiyete ve muhite uyum sağlamaktır. *Akşam Güneş*'inde Jülide bu şekilde düşünen karakterlerden bir tanesidir.

Jülide, Avrupa dönüşü eniştesi ve teyzesi tarafından vapurda karşılaşılır. Ancak Jülide henüz hazır değildir. Bu nedenle eniştesi ve teyzesi Jülide'nin bir an önce hazırlanmasını isterler. Jülide hazırlanarak geri döndüğünde siyah bir çarşafın içerisinde. İlk defa çarşafa giren Jülide bunu İslami hassasiyetlerden ziyade devrin ve yaşadıkları muhitin yaşantısı gereği yapar:

"İlk defa çarşaf giyiyorum Şükran abla... Gazetede gördüğüm bir model üzerine yaptırды. Bilmem sizin çarşaflarınıza benzedi mi artık bundan sonra hep çarşafa mı gezmek lâzım gelecek?"

-Elbette Jülide.

-Feci... Çok feci... Ne yapalım, katlanacağız." (1967, s.110)

Bahsedilenlerden anlaşıldığı üzere Jülide bir hassasiyeti olduğu için değil içerisinde bulunduğu çevrenin bir gereksinimi olduğu için çarşafa girer. Bu nedenle çarşaf giymeyi bir katlanma olarak nitelendirir. Benzer şekilde *Ben Öldürmedim Kokain*'de İdil, *Sodom ve Gomora*'de Nermin, *Bu Toprağın Kızları*'nda Nazlı, *Gizli El*'de Seniha, *Üç İstanbul*'da Süheyla ve *Çalkuşu*'nda Feride yaşadıkları çevreye uyum sağlamak adına çarşafa giren karakterlerdendir. Bu sebeptendir ki bahsi geçen karakterler çarşafa dinî bir mana yüklemeler.

2. 2. Kahramanın yabancı toplumların dinî değerleriyle edindiği tutumlar

2.2.1 Misyonerliğe bakış

Yabancı okullar, Osmanlı döneminden itibaren misyoner teşkilatlarınca idare edilmişlerdir (Ergin, 1940). Bu nedenle çoğu okulun öğretmen ve idareciliğini yapanlar papazlar arasından seçilmiştir.

Osmanlı coğrafyasında açılmış olan ilk misyoner okulu Katoliklere aittir. Katolik okullarının hamiliğini Fransa ve Avusturya yapar (Vahapoğlu, 2002). Fakat bu okulların hemen hepsinin ardında Fransız hükümeti vardır (Ertuğrul, 2005). Fransızlar tarafından desteklenen Katolik misyonerler, Hristiyanlığın yayılması için büyük çaba harcamışlardır.

Katolik okullarının ardından Protestanlar, yabancı okullar aracılığıyla Türk topraklarında önemli ölçüde misyonerlik faaliyetleri yürütürler. Protestan okullarının hamiliğini İngiltere ve Amerika yapar (Vahapoğlu, 2002). Ancak İngiliz okullarının yapmış oldukları Protestanlık çalışmaları, Osmanlı bünyesi içerisinde Amerikalı misyonerlerce yüklenildiğinden İngilizlerin yayılması bu bölgelerde daha sınırlı olur (Ertuğrul, 2005). İngilizler, Orta Doğu bölgelerindeki Araplar üzerinde misyonerlik faaliyetleri yürütürler. Bu nedenledir ki Amerikan okullarının misyonerlik faaliyetleri Türk öğrenciler arasında daha yaygın bir şekilde görülmeye başlanır.

Ortodoks okulları ise Ruslar tarafından himaye edilir. Ortodoks misyonerler Rusya'dan gelerek okullar açarlar. Ruslar, açtıkları okullar aracılığıyla Azınlık okullarına kitap ve öğretmen göndererek Bulgarları slavlaştırmak ve Osmanlıya karşı kışkırtma amacı güderler (Sevinç, 1975).

Cumhuriyet Dönemine geldiğinde misyonerlik çalışmalarında ve yabancı okul sayılarında azalmalar görülmeye başlanır (Şencan Gürtunca, 2017). Fakat yabancı okulların sahip olduğu eğitici kadrosu, teknik donanım ve imkânlarından dolayı okullara olan talep azımsanamayacak kadar fazla olur. Hatta Hristiyanlığa duyulan ilgi okullarda yaşanan düşüşe rağmen azalmaz. Aksine yurt dışından özel olarak seçilen misyoner öğretmenler öğrencilere Hristiyanlığı daha da sevimli hale getirirler (Ertuğrul, 2005).

Cumhuriyet Dönemi Türk romanında (1923-1938) yabancı okullarda yapılan misyonerlik çalışmaları çeşitli yönleriyle ele alınır. Romanlarda misyonerlik çalışmaları yapan öğretmenler ve okul idarecileri kahramanlara ikna edici yöntemlerle yaklaşırlar. Kullanmış oldukları yöntemler daha çok öğrencilere kendilerini sevdirmeye yönelik olur. Öğrenciler, derslerde öğretmenleriyle daha iyi anlaşmaya başladıkça Batı kültürü ve inançlarını benimsemeye ve yaşantılarında tatbik etmeye çalışırlar. Kiliselerde katıldıkları ayinlerin ahengi ve ihtişamı öğrenciler üzerinde derin etkiler uyandırır. Öyle ki İslami bir inanca sahip olmalarına rağmen Hristiyanlardan daha derin bir Hristiyanlık bilgisine sahip olan karakterler vardır. Bu karakterler almış oldukları eğitim neticesinde Hristiyan olmayı dahi düşünürler. Özellikle Protestan okulları müzik, şiir ve çeşitli etkinliklerle Türk öğrencileri Hristiyan inancına daha da yaklaştırırlar. Katolik okullarında durum biraz daha farklıdır.

Katolik okullarda katı kurallar nedeniyle misyonerlik faaliyetleri kimi zaman olumsuz şekillerde etkilenir. Rahibelerin koyu Katolik inançları karakterler üzerinde baskı oluşturur. Bu nedenle yapılan propaganda çalışmaları karakterleri çileden çıkararak tüm dinlere karşı düşman hale dahi getirir. Tüm bunlara rağmen misyoner teşkilatları karakterler üzerinde olumlu intibalar oluşturmayı başarırlar. Böylelikle Batı kültürüne sempati duymaya başlayan karakterler zaman içerisinde kolejin dinî öğretilerine aidiyet duyarak misyoner cemiyetlerine bağlı olarak hareket etmeye başlarlar. Bu karakterlerden birisi de *Pervaneler*'deki Nesime'dir.

Nesime, Bizans Koleji'nden aydın bir kadın kimliğine sahip olarak mezun olmak ister. Bu nedenle koleje büyük bir sadakatle bağlılık gösterir. Ancak Nesime bunun karşılığında takdir edilmeyi de bekler. Özellikle J.C adındaki misyoner teşkilatı tarafından takdir görmek ve verecek oldukları bursla Amerika'da eğitimine devam edebilmek en büyük hayalidir. Bu nedenle Nesime her türlü fedakârlığı göstermeye razı olur. Hatta bunun için Hristiyan olabileceğinden dahi söz eder. Nesime'nin bu istek ve arzusu ise çevresinde kısa sürede bahis konusu olur:

"Nesime'nin, Hristiyanlar Cemiyeti'ne hizmete gireceğinden ve hatta Hristiyan olacağından bahsediliyor." (2002, s.167)

Görüldüğü üzere Nesime hayallerini gerçekleştirmek için ait olduğu toplumun kültürel ve dinî değerlerinden kopmayı göze alır. Hatta bu uğurda ailesini dahi geride bırakarak misyoner cemiyetinin himayesi altında Amerika'ya doğru yola çıkar. Benzer bir durumu *Kolejli Nereye'*de Turan yaşar.

Turan, Amerikan Koleji'nde aldığı eğitim sonucu medeniyetin doğrudan doğruya Hristiyanlığın ürünü olduğunu düşünmeye başlar. Bu nedenle kayıtsız şartsız olarak Batı medeniyetinin Türk toplumu tarafından kabul edilmesi gerektiği inancını vurgular. Turan kolejde sahip olduğu bu anlayışı gösterebilmek için de büyük bir çaba gösterir. Dar kafalı bir genç olmadığını kanıtlayabilmek için kendisine verilen kitapları okuyarak fikirler edinmeye çalışır. İlk başlarda Hristiyanlık propagandasına maruz kaldığını fark eder. Ancak Protestanlığa ait kitapları okuyarak hemen Hristiyanlığa geçecek kadar düşüncesiz biri olmadığı anlayışıyla kitapları okumaya devam eder. Turan, İncil ile ilgili metinleri okurken uzun uzadıya yapılan izahları derinlemesine okumaya başlar:

"Turan ilk gün "Acaba bana Protestanlık propagandası mı yapılıyor?" diye düşündü durdu. Nihayet... Mister Allen'e uğrayıp vadettiği kitabı aldı. Bu doğrudan doğruya Hristiyanlık fikrinin izahı için yazılmış bir propaganda eseri idi: eserde İncil'in metni uzun uzadıya açıklanıyordu. Turan bunu evde okurken, bazı yerlerinde güldü, fakat bazı yerlerinde az veya çok düşündü..." (1977, s.84-85)

Görüldüğü üzere Turan, farkında olmaksızın Mister Allen'in misyonerlik faaliyetlerine dâhil olur ve onun fikirlerine kendisini kaptırmaya başlar. Öyle ki Turan'ın dinî inançları ve değerleri İncil metninin izahından sonra değişmeye başlar. Hatta misyoner cemiyeti üyelerini, kolejleri ayakta tutan kahramanlar olarak görmeye başlar. Onlara karşı derin bir minnet duygusu besler. Benzer şekilde Hristiyanlığa sempati duyan karakterlerden bir diğeri Sodom ve Gomora'deki Nermin'dir.

Yabancı okullar, Hristiyanlığa sempati kazandırmanın haricinde derin bir Hristiyanlık bilgisini de öğrencilere aktarmayı başarırlar. Müfredat kapsamında kullanılan kitap ve materyaller, karakterlerin yaşamlarında derin izler bırakır. Hatta bir Hristiyan'dan daha derin bir Hristiyanlık bilgisine dahi sahip olurlar. Çalıkuşu'ndaki Feride bu Hristiyanlık bilgisine sahip olan karakterdendir.

Feride, eğitimini Dame de Sion'da rahibelerin idaresinde görür. Bu sebeple kolejde Feride'ye dolaylı yollardan Hristiyanlık öğretileri aktarılır. Kolejin duvarlarındaki Meryem Ana tabloları, aziz ve azizlerin resimleri Feride'yi içten içe etkiler. Her ne kadar Feride'ye kolejin baskıcı yapısı altında manastır terbiyesi uygulansa da Feride'nin dinî inanışlarını ve fikri manadaki düşüncelerini Hristiyanlık ritüelleri etkilemeye başlar. Öyle ki Feride'nin Hristiyanlık bilgisi bir Hristiyan'dan daha fazla hale gelir:

"Resimli bir "Peygamberler Tarihi" açtım, İsa ve vaftize dair bir parça tesadüf etti. Mektepten kulağım dolu olduğu için tashih ettim, vaftize dair bazı sade malumat verdim. Hacı Kalfa, beni dinlerken gözleri büyümüş, başında saç olmadığı için kaşlarının kılları dimdik olmuştu."

Hristiyanlık hakkındaki bilgilerim ona bir mucize kadar yüksek görünüyor: Bu ne iştir ki! Bir Müslüman muhadderat benim dinimi papazlardan iyi biliyor.” (TY, s.157)

Ancak Feride Dame de Sion’da edindiği bilgileri yalnızca bilmekle kalmaz aynı zamanda bu bilgilere kimi zaman sığınma ihtiyacı da duyar. Öyle ki Anadolu’da yaşadığı zorlukları zaman zaman Sör Aleksis’in nasihatlerini hatırlayarak aşar. *Kolejli Nereye*’deki Turan gibi, Feride’nin de bir zamanlar gülümseyerek okuduğu öğretiler Zeyniler’de içini ferahlatan bir güç oluşturur. Öyle ki Feride yaptığı benzetmeleri dahi Hristiyanlık öğretileri üzerine yapar. Yusuf Efendi kendisine ince sarı sakalı ve açık mavi gözleriyle mahzun mahzun gülümseyen İsa resimlerini anımsatır. Benzer etkiler *Açlık*’ta Ahmet Turgut ve *Akşam Güneşi*’nde Nazmi Bey’de de görülür.

Ahmet Turgut, yıllarca yabancı okullarda eğitim almasının ardından Anadolu’ya fabrika müdürü olarak geri dönüş yapar. Burada fabrikanın hukuk müşaviri Gülseren’e âşık olur. Ahmet Turgut için Gülseren’in güzelliği, saflığı ve ilahi parıltılı yüzü ressamların dinî tablolarında işledikleri Meryem Ana suretine benzer:

“Gülseren’i aynı kızıl yangının aydınlattığı his gecesinde ruha ürperti veren dekoru içinde görüyordu... Aynı günahsız bakışlar, aynı temiz manalı ve yarı ilâhî parıltılı Meryem yüzü, kurunuvusta ressamlarının dinî tablolarındaki bir örnek kadınları hatırlatan o ebedî masum yüz...” (1937, s.123)

Benzer şekilde Nazmi Bey de Jülide’ye baktıkça Meryem Ana tablolarındaki gibi bir genç kız görür:

Jülide “eski manastırın duvarlarındaki Meryem resimleri gibi sessiz, durgun bir genç kız olmuştü. Bahçeye bile nadiren çıkıyordu.” (1967, s.145)

Bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere hem Nazmi Bey hem de Ahmet Turgut, yabancı okullarda aldıkları eğitim sonucunda misyonerlik faaliyetlerinin etkisinde kalmışlardır. Bu nedenle iç dünyalarında yer edinmiş olan Hristiyanlığa dair öğretiler değer dünyalarını etkilemiştir. Her iki karakter de benzetmelerini kendi değerlerinden ziyade Meryem Ana üzerinden yapma ihtiyacı duymuşlardır. Misyonerlik faaliyetlerinin etkisinde kalan karakterlerden bir diğeri *Ben Öldürmedim Kokain*’de İdil’dir.

İdil, Sörlerde eğitimini sürdüren bir kızdır. Eğitim aldığı süreç içerisinde Sör Elizabet, İdil’e pek çok Katolik dua öğretir. Beş yıl boyunca İdil’e annelik yapar. Ancak Sör Elizabet’in İdil’e olan bu ilgisi misyonerlik çalışmalarını içten içe sürdürüyor olmasından kaynaklanır. Sör Elizabet, İdil’in ruh dünyasını Hristiyanlığa dair öğretilerle şekillendirmeye çalışır. Öyle ki zamanla İdil’in ruh dünyasında eksen kaymaları yaşanır. İdil, İncil’in manevi atmosferine kendisini kaptırmaya başlar. Konuşmalarında Katolik İncil’inde yer alan pasajlara yer verir:

“Bilirsin ya, Katolik incilin şerhinde şuna benzer bir cümle vardır: Nasihat dinlemeyen felaket görür.” (1933, s.136)

Her ne kadar yabancı okullarda öğrenim gören karakterler, misyonerlik çalışmalarına karşı tedbirli davranmaya çalışıyor olsalar da iç dünyalarında Hristiyanlığa dair öğretiler zamanla geniş bir yer edinmeye başlar. Öyle ki karakterler eğitim aldıkları süreç içerisinde ve günlük yaşantılarında sık sık ayinlere dâhil olurlar ve İncil’den pasaj okumalarına katılırlar. Bu süreçte Hz. İsa ve Meryem Ana tablolarıyla sık sık karşılaşılıyor olmaları birtakım değişimler yaşamalarına neden olur. Bu değişim yaşan karakterden birisi *Bahar Çiçeği*’nde Feyhan iken diğeri *Eski Hastalık*’ta Züleyha’dır.

Feyhan, kilise ayinlerine katılmaktan büyük haz duyar. Saint Eustache kilisesindeki ayini dinlerken muzikanın ihtişamı iç dünyasını alt üst eder. Kilisede arkadaşları dua ederken Feyhan da gözlerini kapayarak ruhunu saran güzel seslere kendisini bırakır:

“Bu kilise müzikası ne ihtişamlı ne kalbi altüst edecek gibi yüksek ve derindi! İçimde uzaklara, ebediyete kadar varan bir kudret yaratıyordu sanki o kadar benliğimi benden ayırıyor ve yükseklere uçuyordu. Onlar dua ederken ben, gözlerimi kapadım: vücudumun en ince tellerine kadar beni saran güzel sesleri dinledim.” (1980, s.84)

Züleyha, kolej hocalarının büyük ölçüde etkisinde kalır. Batının kültür ve sanatına duyduğu hayranlık nedeniyle müzik ve şiir zevkini geliştirme isteği duyar ve kilisedeki ayinlere katılır. Orgla çalınan duaları dinî bir öğretiden ziyade Batının müzik estetiği olarak nitelendirir ve bu niyetle dualara eşlik eder:

Züleyha “bazı pazar günleri sırf müzik ve şiir zevklerinin terbiyesi için Türk çocuklarının götürüldükleri kilisede orgla çalınan dualardan birini için için tekrar ederdi...” (1963, s.27)

Bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere misyonerlik faaliyetleri yürüten yabancı okullar, Hristiyanlık inancına dair şeyleri öğrencilere kültür ve sanat etkinliği olarak sunarlar. Ancak karakterler zamanla müzik ve sanat zevki için katıldıkları ayinlerin etkisinde kalarak değer dünyalarında değişimler yaşarlar. Fakat buna rağmen misyonerlik propagandaları kimi karakterlerde istenilen etkiyi oluşturmaz. *Bir Kadın Söylüyor*'da Selma, *Çıplaklar*'da Ülker ve *Gökyüzü*'nde Sevim dinî propagandalara fazlasıyla maruz bırakıldıklarından Hristiyanlık öğretilerine uzak dururlar. Hatta tüm dinlere düşman kesilirler.

Selma, Sörlerin misyonerlik faaliyetlerine fazlasıyla maruz kalıyor olmaktan rahatsızlık duyar. Bu nedenle din fikrinden soğumaya başlar. Hatta son sınıfa geçtiğinde inancını yitirir:

“Sörlerin muannit din ve ahlâk nazariyeleri nihayet beni din fikrinden soğuttu. Şüpheyi ilk defa Sörlerin üçüncü sınıfında iken duydum... Son sınıfa geldiğim zaman artık şüphem kalmamıştı. Hiçbir şeye inanmayan, maddi bir kız olmuştum.” (1931, s.24)

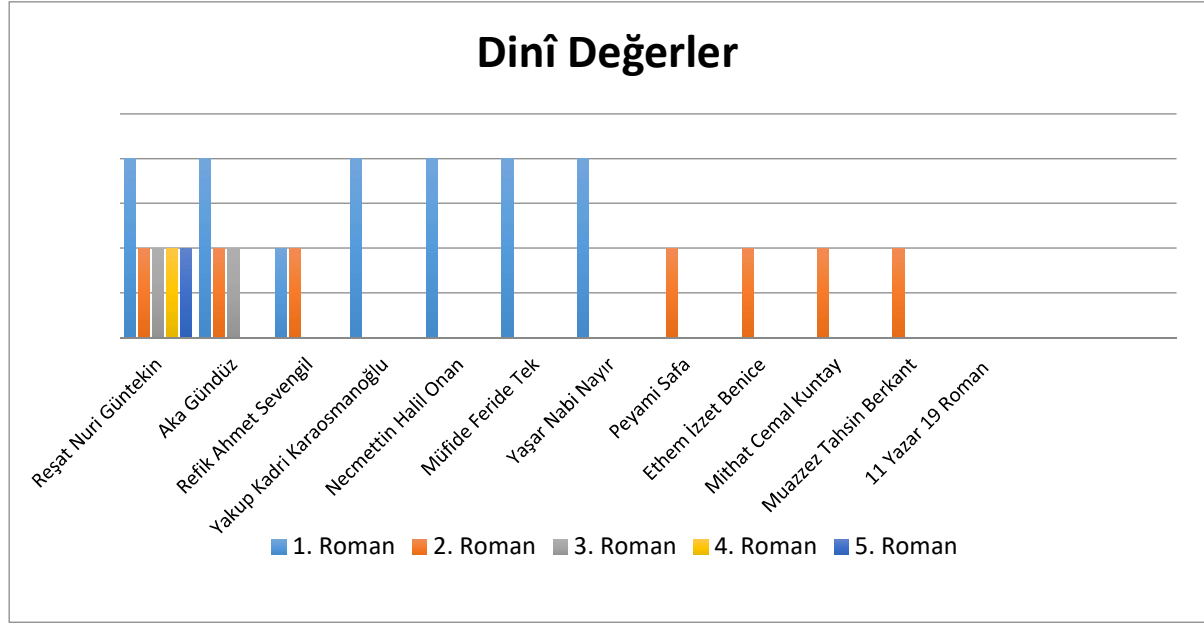
Gökyüzü'nde Sevim, *Bir Kadın Söylüyor*'daki Selma gibi mektepte dinî propagandaya maruz kalır ve bütün dinlere düşman kesilir:

“Mektepte budala bir ihtiyar Mrs. kıza Protestanlık propagandası yapmaya kalkışmış, bu, onu büsbütün çileden çıkararak bütün dinlere düşman etmiştir.” (TY, s.58)

Bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere yabancı okullarda misyonerlik faaliyetleri karşısında yeterince önlem alınmadığı takdirde Türk öğrenciler değer kaybına uğrarlar. Özellikle misyoner teşkilatları tarafından sunulan cazip teklifler, vaatler, sosyal ve kültürel imkânlar öğrencileri Hristiyanlığa daha da yaklaştıran büyük bir etkiye sahiptir. Bu durum karakterlerin yaşantılarında da belirgin bir şekilde görülmektedir.

3. Romanlardaki dinî değerlerin kullanım oranları

Cumhuriyet Dönemi Türk romanında (1923-1938) ele alınan dinî değerlerin edebi metinlerdeki kullanım oranları yazarların konuyu işleyiş ve karakterleri ele alış biçimlerine göre farklılıklar göstermektedir. Farklılıklar yapılan çalışmaların amacına göre de değişiklikler gösterir. Bu çalışmada değerlerin kullanım oranları, yabancı okullarda öğrenim gören karakterler üzerinden belirlenmiştir. Bu sebeple dinî değerlerin ele alındığı romanların yazarlar tarafından işleniş oranı şu şekildedir:

Dinî değerler 11 yazar tarafından 19 romanda ele alınır. Reşat Nuri Güntekin: *Eski Hastalık, Gizli El, Gökyüzü, Çalıklı ve Akşam Güneşi, Acımak* romanlarıyla dinî değerlere en çok değinen yazar olur. Bu romanlar arasından *Gökyüzü*, dinî değerlerin en çok olarak işlendiği romanlar arasındadır. Diğer romanlarında ise dinî değerlerin birbirine yakın seviyede işlendiği görülmektedir. Reşat Nuri Güntekin'in ardından Aka Gündüz, 3 romanıyla dinî değerleri romanlarında ele almıştır. Bu romanlar *Ben Öldürmedim Kokain, Bu Toprağın Kızları ve Zekeriya Sofrası*'dir. Bu romanların içinde dinî değerlerin en çok *Ben Öldürmedim Kokain* romanında ele alındığı tespit edilmiştir. Diğer romanlarında dinî değerlerin birbirine yakın seviyelerde işlendiği görülmektedir. Aka Gündüz'ün ardından Refik Ahmet Sevengil'in 2 romanında dinî değerleri işlediği görülmektedir. Bu romanlar *Çıplaklar ve Açlık*'tir. Refik Ahmet Sevengil'in *de Çıplaklar ve Açlık* romanlarında dinî değerleri işlediği görülmektedir. Dinî değerler her iki romanda da birbirine benzer şekilde işlenmiştir. Tablo üzerinde adı geçen diğer yazarların ise birer romanında dinî değeri ele aldıkları görülmektedir. Bu yazarlar arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Müfide Feride Tek, Necmettin Halil Onan ve Yaşar Nabi Nayır'ın dinî değerleri eserlerinde diğerlerine nazaran daha yoğun bir şekilde işledikleri görülmektedir. Ethem İzzet Benice, Mithat Cemal Kuntay, Peyami Safa ve Muazzez Tahsin Berkant ise dinî değerlere en az değinen yazarlar arasında olduğu görülmektedir.

Sonuç

Dinî değerler yabancı okullardaki en önemli faaliyetlerinden birisini oluşturmaktadır. Okullarda ders veren hocalardan ders kitaplarındaki içeriklere kadar hemen hemen her şey Hristiyanlık öğretilerine göre tasarlanır. Karakterler yaşamış oldukları inanç boşluklarından dolayı İslami inanca ait değerleri inkâra kadar sürüklenirler. Öyle ki dinî değerler karakter için geride kalmışlığı temsil eder. Bu anlayıştaki karakterler *Zekeriya Sofrası*'nda Maviş, *Bir Kadın Söylüyor*'da Selma, *Akşam Güneşi*'nde Jülide, *Kolejli Nereye*'de Turan, *Ben Öldürmedim Kokain*'de İdil, *Gökyüzü*'nde Sevim'dir.

Fakat bazı karakterler içerisinde bulunduğu topluma uyum sağlamak için dinî ritüelleri yerine getirmeye çalışırlar. Bu karakterler *Bu Toprağın Kızları*'nda Nazlı, *Gizli El*'de Seniha, *Üç İstanbul*'da Süheyla ve *Çalıklı*'nda Feride'dir. Kimi karakter ise bozulmakta olan toplumsal yapının ve yitirilen

değerlerin yine manevi değerlerle kazanılabileceğine inanırlar. Bu nedenle millî kimliklerin tekrar kazanılması için dinî değerlere sığınır. Bu karakterler *Pervaneler*'de Burhan, *Sözde Kızlar*'da Mevrure'dir.

Yabancı okullarda misyonerlik faaliyetleri yoğun olarak görülen bir unsurdur. Pek çok öğretmen ve okulun idarecisi papazlar arasından seçilir. Katolik, Protestan ve Ortodoks okulları şeklinde ayrılan okullardaki İncil'i kaynak olarak alan dersler ve dinî semboller öğrencilerin Hristiyanlığa sempati duymasında etkili olurlar. Öyle ki karakterler eğitimin bir parçası olan ayinlere kiliselerde katılırlar. Hatta bir Hristiyan'dan daha derin bir Hristiyanlık bilgisine sahip olduklarından zor durumda kaldıklarında İncil'den pasajlar hatırlayarak çıkış yolu ararlar. Bu karakterler *Ben Öldürmedim Kokain*'de İdil, *Bahar Çiçeği*'nde Feyhan, *Eski Hastalık*'ta Züleyha, *Çalığışu*'nda Feride, *Akşam Güneşi*'de Jülide'dir. Dinî değerlerde yaşanan değişimler ise karakterlerin misyoner teşkilatlarına ilgi duymalarıyla sonuçlanır. Bu şekilde misyonerlik cemiyetlerine ilgi duyan karakterler *Pervaneler*'de Nesime, *Kolejli Nereye*'de Turan, *Sodom ve Gomore*'de Nermin, *Açlık*'ta Ahmet Turgut'tur. Fakat misyoner teşkilatlarının baskılarından dolayı kimi karakterler dinî değerlerden bütünüyle uzaklaşarak tüm dinlere karşı düşman hale gelirler. Bu karakterler *Bir Kadın Söylüyor*'da Selma, *Gökyüzü*'nde Sevim'dir.

Görüldüğü üzere Cumhuriyet dönemi yıllarında yabancı okulların eğitim aracılığıyla yaptıkları misyonerlik faaliyetleri romanlara çeşitli boyutlarıyla yansımıştır. Nitekim romanlar, toplumsal hayatın yansımaları olup dönemin panoramasını ortaya koymaları hasebiyle farkındalık kazandırıcı bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla çalışmada bu farkındalıklar değerler eğitimi boyutuyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylelikle bireylerin karakterler aracılığıyla değerlerimizi tanıma ve iki medeniyet arasında kıyaslamalar yapabilme imkânlarına sahip olabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca bireylerin Batı kültürüne, değerlerine ve misyonerlik faaliyetlerine karşı daha bilinçli bir şekilde hareket edebilecekleri anlayışı da hâkim olmaktadır.

Kaynakça

1-İncelenen eserler

- Benice, E. İ. (1932). *Gözyaşları*. İstanbul: Millîyet Matbaası.
- Berkant, M. T. (1980). *Bahar çiçeği*. İstanbul: Kısmet Mücellithanesi.
- Gündüz, A. (1933). *Ben öldürmedim kokain*. İstanbul : Semih Lütfi.
- Gündüz, A. (1938). *Zekeriya sofrası*. İstanbul : Semih Lütfi.
- Gündüz, A. (1942). *Bu toprağın kızları*. İstanbul : Semih Lütfi.
- Güntekin, R. N. (1941). *Acımak*. İstanbul : Semih Lütfi.
- Güntekin, R. N. (1967). *Akşam güneşi*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Güntekin, R. N. (1963). *Eski hastalık*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Güntekin, R. N. (TY). *Çalığışu*. Ankara: İnkılap.
- Güntekin, R. N. (TY). *Gökyüzü*. Ankara: İnkılap.
- Güntekin, R. N. (TY). *Gizli el*. Ankara: İnkılap.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1966). *Sodom ve Gomore*. Ankara: Bilgi.
- Kuntay, M. C. (2012). *Üç İstanbul*. İstanbul: Oğlak.
- Nayır, Y. N. (1931) *Bir kadın söylüyor*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi.

Onan N. H. (1977). *Kolejli nereye*. İstanbul : Boğaziçi.

Safa, P. (TY). *Sözde kızlar*. İstanbul: Ötüken.

Sevengil, R. A. (1936). *Çıplaklar*. İstanbul: Vakit.

Sevengil, R. A. (1937). *Açlık*. İstanbul: Vakit.

Tek, M. F. (2002). *Pervaneler*. İstanbul : Kaknüs.

2- Kaynak Eserler

Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2007). *Research methots in education*. New York, NY, USA: Routledge.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş, nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı.

Ergin, O. (1940). *Türkiye maarif tarihi cilt:2*. İstanbul: Osmanbey Matbaası.

Ertuğrul, H. (2005). *Kültürümüzü etkileyen okullar*. İstanbul: Nesil.

Giddens, A. (2005). *Sosyal teorinin temel problemleri*. İstanbul: Paradigma.

Karabekir, K. (1939). Misyonerlerin faaliyeti. *Yeni Sabah*, nr.249, 11, s.5.

Krippendorff, K. (2004). *Content analysis an introduction to its methodology*. USA: Sage.

Marshall, C. ve Rossman, G. B. (2006). *Designing qualitative research*. California: Sage Puplication.

MEB. (2017). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı (1-8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.

MEB. (2019). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı (1-8. Sınıflar)*. Ankara: MEB.

O'leary, Z. (2004). *The essential guide to doing research*. London: SAGE Publications Ltd.

Sencer, M. ve Sencer, Y. (1978). *Toplumsal araştırmalarda yöntembilim*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.

Sevinç, N. (1975). *Ajan okulları*. İstanbul: Oymak.

Şencan Gürtunca, E. E. (2017). Robert Kolej'de öğrenim gören Türk öğrenciler üzerine prosopografik bir çalışma (1863-1971). (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Toprak, S. (2019). Zihniyet bağlamında Cahit Zarifoğlu'nun savaş ritimleri romanına bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12,66, s.204-211.

Tanpınar, A.H. (1982). *Yahya Kemal*. İstanbul: Dergâh.

Tural, S. (2012). Yahya Kemal'de tasavvuf. *Dil ve Edebiyat*, s.20-24.

Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2016). *Değerler eğitimi*. İstanbul: Pegem Akademi.

Vahapoğlu, M, H. (2005). *Osmanlıdan günümüze azınlık ve yabancı okullar*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.

Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), s.107-120.

Yaşar, E. (2020). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı'nda (1923-1938) Yabancı Okulların Değerler ve Türkçe Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. (Dr. Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

Yeşil, A. ve Aydın, R. D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), s.65-84.